

ingediend op **232** (2024-2025) – Nr. 1
27 februari 2025 (2024-2025)

Voorstel van decreet

van Katrien Schryvers en Toon Vandeurzen

tot wijziging van het decreet van 12 juli 2013
betreffende de integrale jeugdhulp,
wat jeugdhulpverlening aan het ongeboren kind
en de aanstaande ouders betreft

TOELICHTING

I. ALGEMENE TOELICHTING**1. Situering**

Het Vlaamse regeerakkoord 2024-2029 (*Parl.St. VI.Parl. 2024-25, nr. 31/1*) bepaalt in de rubriek over jeugdhulp het volgende: "Als er gevaar is voor het kind moet ondertoezichtstelling van het ongeborn kind (of zwangere vrouw) via gerechtelijke weg kunnen worden toegepast. Dit als vorm van aanklampende gezinshulpverlening om het ongeborn kind en baby's te beschermen en ouders te helpen."

Ook in de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2024-2029 (*Parl.St. VI.Parl. 2024-25, nr. 144/1*) van de minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding is die specifieke actie opgenomen: "Een goede start is voor elk kind cruciaal. Dat begint al voor de geboorte. Daarom breiden we het toepassingsgebied van de jeugdhulp uit naar het ongeborn kind en de aanstaande ouders, zodat er al voor de geboorte, waar mogelijk binnen de vrijwilligheid, een traject kan worden aangegaan. We bouwen hierbij voort op goede praktijken en zorgen ervoor dat alle initiatieven, inclusief de zorggarantie voor kleine kinderen in een (dreigende) uithuisplaatsing, zich tot een coherent, geïntegreerd ondersteuningsaanbod ontwikkelen."

Als er gevaar is voor het kind moet ondertoezichtstelling van het ongeborn kind (of zwangere vrouw) via gerechtelijke weg kunnen worden toegepast. Dit als vorm van aanklampende gezinshulpverlening om het ongeborn kind en baby's te beschermen en ouders te helpen. We realiseren een proactieve en integrale benadering van veiligheidsplanning. Het doel is inzet op de creatie van veiligheid voor het kind, waarbij een plan wordt opgemaakt voor tijdens de zwangerschap, bij de geboorte, vlak na geboorte en voor op de langere termijn. Hierbij worden (aanstaande) ouders en hun informele netwerk actief betrokken én de expertises en krachten met de betrokken professionele actoren gebundeld. Dit stelt ons in staat om zo vroeg mogelijk in te spelen op potentiële risico's. We brengen de huidige expertises in beeld en nemen waar nodig initiatieven ter versterking."

Het voorliggende voorstel van decreet is het resultaat van twee conceptnota's voor nieuwe regelgeving die gericht zijn op de bescherming van het ongeborn kind bij een verontrustende zwangerschap (*Parl.St. VI.Parl. 2020-21, nr. 668/1* en *Parl.St. VI.Parl. 2020-21, nr. 651/1*), en van de hoorzitting (*Parl.St. VI.Parl. 2020-21, nr. 651/2*) die daarover tijdens de zittingsperiode 2019-2024 werd georganiseerd in de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding van het Vlaams Parlement.

2. De eerste duizend dagen

De eerste duizend levensdagen zijn cruciaal voor de gezonde ontwikkeling van het kind. Die periode start bij de conceptie en loopt door tot twee jaar na de geboorte van het kind. Tijdens die bijzonder sensitieve fase maken kinderen een exponentiële leercurve door en wordt ook de basis gelegd voor hun verdere emotionele en sociale ontwikkeling. De blootstelling aan stressoren zoals toxische stoffen of geweld tijdens die periode heeft een nefaste impact op de lichamelijke en neurologische ontwikkeling van kinderen, waardoor hun toekomst gehypothekeerd wordt. Elke inspanning om in die periode de omstandigheden waarin het kind zich ontwikkelt te verbeteren, zal op langere termijn zijn vruchten afwerpen.

Zowel fysiek als psychisch geweld tijdens de zwangerschap heeft negatieve gevolgen voor zowel de zwangere vrouw als het ongeborn kind. Voor het ongeborn kind is er een hoger risico op een intra-uteriene groeiachterstand, een vroeggeboorte,

pre- of neonatale sterfte, een lager geboortegewicht, ontwikkelingsstoornissen enzovoort.

Overmatig alcoholgebruik tijdens de zwangerschap kan leiden tot een miskraam, een laag geboortegewicht, groeivertraging, een vroeggeboorte en aangeboren misvormingen. Bij ernstig misbruik kan een foetale alcohol spectrumstoornis (FAS) ontstaan, wat zich kan uiten in aangeboren afwijkingen, gedragsstoornissen en achterstand in de intellectuele ontwikkeling. De baby kan ook prikkelbaar zijn, een slechte zuigreflex hebben en zich moeilijk ontwikkelen.

Druggebruik kan verschillende risico's inhouden. Een zwangere vrouw die amfetamines gebruikt, komt weinig gewicht bij, wat gemakkelijk leidt tot ondervoeding van zowel de moeder als het kind. Amfetamine- en cocaïnegebruik verhogen dan ook het risico op een laag geboortegewicht, vroeggeboorte, vroegtijdige loslating van de placenta en hartafwijkingen. Bij de pasgeborene kan het symptomen veroorzaken als verhoogde bloeddruk, abnormaal huilen, braken en moeite met zuigen. Overmatig cannabisgebruik kan de zwangerschapsduur met enkele weken verkorten en aanleiding geven tot een lager geboortegewicht. Het kan ook het risico op aandachtstoornissen en problemen met het kortetermijngeheugen en impulscontrole bij kinderen verhogen. Bij opioïdegebruik tot in de zeer late zwangerschap kunnen ontwenningsverschijnselen bij de baby optreden.

3. Advies van de Raad van State bij een federaal wetsvoorstel van 2020

Op het federale niveau werd op 13 februari 2020 een wetsvoorstel ingediend tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming.

Uit de analyse van de internationale en grondwettelijke normen concludeert de Raad van State in zijn advies 65.057/AV van 12 november 2020 over dat federale wetsvoorstel dat het mogelijk is om een beschermingsregeling voor het ongeboren kind uit te werken zonder aan het kind rechtspersoonlijkheid te verlenen. Er kan daarbij ook worden verwezen naar de preambule van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, die, ook al is ze niet bindend, het volgende bepaalt: "Indachtig dat, zoals aangegeven in de Verklaring van de Rechten van het Kind, 'het kind op grond van zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid bijzondere bescherming en zorg nodig heeft, met inbegrip van geëigende wettelijke bescherming, zowel vóór als na zijn geboorte'".

Voorts wordt er in het advies van de Raad van State op het volgende gewezen: "De gemeenschappen kunnen onder meer op grond van hun materiële bevoegdheden inzake het gezondheidsbeleid, het gezinsbeleid en inzake de jeugdbescherming maatregelen nemen ten aanzien van de zwangere vrouw en haar omgeving, met het oog op de bescherming van het ongeboren kind. Voor de uitoefening van die bevoegdheden is een voorafgaandelijke bepaling van burgerrechtelijke aard zoals de door de indieners voorgestelde regeling, niet noodzakelijk, althans zolang de gemeenschappen geen regeling uitvaardigen waarmee geraakt wordt aan het burgerrechtelijke statuut van personen."

4. Wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp

Om te verhinderen dat risicovol gedrag, alcohol- of middelenmisbruik of geweld tijdens de zwangerschap de ontwikkeling van het ongeboren kind ernstig in gevaar zou brengen, worden met dit voorstel van decreet het ongeboren kind en de aanstaande ouders onder het personele toepassingsgebied van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp gebracht. Op die manier kan nog voor de geboorte van het kind aanklappende jeugdhulpverlening of, als die niet volstaat, gerechtelijke jeugdhulpverlening worden opgestart.

De principes van proportionaliteit en subsidiariteit, waarmee het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp doorweven is, worden daardoor ook van toepassing op de hulpverleningstrajecten en de maatregelen die genomen zouden kunnen worden voor de bescherming van een ongeborn kind.

Voor het ongeborn kind wordt er geen rechtspersoonlijkheid of een fictief statuut gecreëerd. Er wordt vertrokken vanuit de menswaardigheid en de beschermenswaardigheid van het toekomstige kind.

4.1. Vrijwillige jeugdhulpverlening

De uitbreiding van het personele toepassingsgebied van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp met het ongeborn kind en de aanstaande ouders, bevestigt en versterkt in de eerste plaats de bestaande praktijk van ondersteuning en hulpverlening in het kader van risicovolle zwangerschappen in de vrijwillige jeugdhulpverlening. Het gaat dan niet alleen om de centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning en de centra voor integrale gezinszorg die een hulpverlenend aanbod hebben ten aanzien van aanstaande gezinnen die kwetsbaar zijn of met opvoedingsproblemen kampen, maar bijvoorbeeld ook om de diensten gezinszorg, die mee ondersteuning bij de dagelijkse kraamzorg kunnen geven en gezinshulp kunnen bieden.

Ook zorggarantie krijgt daarin zijn plek. De doelgroep van kwetsbare zwangerschappen wordt daarbij uitdrukkelijker in het vizier genomen, waarbij een aanklappende en meer geëigende jeugdhulp kan worden uitgetekend, die inspeelt op de noden en behoeften van kwetsbare zwangere vrouwen en hun context. De focus ligt op ernstige verontrustende situaties van jonge kinderen en kwetsbare zwangerschappen waarbij er sprake is van een indicatie 'uithuisplaatsing' of waarbij meer preventieve begeleidingen geen soelaas bieden. Er wordt daarbij ingezet op geïntegreerde hulpverleningstrajecten, met onder meer de kraamklinieken, de perinatale netwerken, de lokale teams van Kind en Gezin, de centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning, de centra voor integrale gezinszorg, de gemandateerde voorzieningen, de diensten gezinszorg, de volwassenenhulpverlening en de geestelijke gezondheidszorg als belangrijke partners.

4.2. Gemandateerde jeugdhulpverlening

Daarnaast worden twee nieuwe mogelijkheden in de jeugdhulpverlening gecreëerd. Doordat het personele toepassingsgebied van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp wordt uitgebreid met het ongeborn kind en de aanstaande ouders, ontstaat de mogelijkheid voor de gemandateerde voorzieningen, meer bepaald de vertrouwenscentra kindermishandeling en de ondersteuningscentra jeugdzorg, om binnen hun mandaat maatschappelijke noodzaak op een aanklappende manier aan de slag te gaan in verontrustende situaties met ongeborn kinderen.

Als de aanstaande ouders de maatschappelijk noodzakelijke jeugdhulpverlening niet vrijwillig aanvaarden of als ze weigeren om mee te werken aan het onderzoek maatschappelijke noodzaak, kunnen de gemandateerde voorzieningen nu ook verontrustende situaties met ongeborn kinderen doorverwijzen naar het openbaar ministerie.

4.3. Gerechtelijke jeugdhulpverlening

Als er sprake is van een verontrustende situatie met een ongeborn kind en de vrijwilligheid helemaal werd uitgeput, wordt voor de jeugdrechter bovendien de mogelijkheid gecreëerd om een gedwongen jeugdhulpmaatregel op te leggen. Ook in geval van hoogdringendheid kan de jeugdrechter optreden.

De indieners van dit voorstel van decreet stellen drie maatregelen van het huidige maatregelenpakket die van toepassing zijn op geboren kinderen en hun ouders, ter beschikking van de jeugdrechter en jeugdrechtbank zodat ze ook aan het ongebo- ren kind en de aanstaande ouders kunnen worden opgelegd:

- 1° het verstrekken van een pedagogische richtlijn;
- 2° de ondertoezichtstelling van de sociale dienst;
- 3° het opleggen van de functie begeleiding.

De ondertoezichtstelling van de sociale dienst en het opleggen van de functie begeleiding richten zich niet alleen op de minderjarige – in deze situaties het onge- boren kind – maar op het hele gezin, en dus ook op de aanstaande ouders. De maatregelen zijn vergelijkbaar met de Nederlandse kindbeschermingsmaat- regel van ondertoezichtstelling. Er kan daarbij op maat van het ongebo- ren kind, de aanstaande ouders en de specifiek voorliggende verontrustende situatie een aanklappende begeleiding worden opgelegd. De consulent van de sociale dienst jeugdrechtbank neemt daarbij de rol op van gezinsvoogd, en organiseert en coördi- neert de aanklappende, gerechtelijke jeugdhulpverlening. Ook daarvoor is samenwerking tussen de jeugdhulpverlening, gezinszorg en volwassenenhulpver- lening een vereiste.

Het is ten slotte van belang om te benadrukken dat het voorliggende voorstel van decreet niet tot doel heeft om te verhinderen dat een vrouw de mogelijkheid heeft om haar zwangerschap af te breken overeenkomstig de wet van 15 oktober 2018 betreffende de vrijwillige zwangerschapsafbreking, tot opheffing van de artikelen 350 en 351 van het Strafwetboek, tot wijziging van de artikelen 352 en 383 van hetzelfde Wetboek en tot wijziging van diverse wetsbepalingen. Zodra een zwan- gere vrouw gebruikmaakt van de mogelijkheid om haar zwangerschap binnen de wettelijk vastgestelde termijn af te breken, wordt die keuze expliciet gerespec- teerd. Anderzijds betekent dat ook dat, zolang een vrouw niet van de mogelijkheid in de wet van 15 oktober 2018 gebruikmaakt om haar zwangerschap af te breken, het volledige jeugdhulpspectrum mogelijk is: van vrijwillige jeugdhulpverlening, over aanklappende jeugdhulpverlening door de gemandateerde voorzieningen, tot gerechtelijke jeugdhulpverlening. Daarbij wordt rekening gehouden met de princi- pes van proportionaliteit en subsidiariteit.

II. TOELICHTING BIJ DE ARTIKELN

Artikel 1

Overeenkomstig het advies 65.057/AV van 12 november 2020 van de Raad van State bij het federale wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op prenatale rechtsbescherming past dit voorstel van decreet in het kader van de gemeenschapsbevoegdheid voor jeugdbescherming.

Artikel 2

Het personele toepassingsgebied van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp wordt uitgebreid met het ongebo- ren kind en de aanstaande ouders door respectievelijk het begrip minderjarige en het begrip ouders uit te breiden. Daardoor worden de bestaande werking en de bestaande principes en mechanismes van de integrale jeugdhulp, zoals de principes van proportionali- teit en subsidiariteit, in het volledige spectrum, ook van toepassing op situaties met betrekking tot ongebo- ren kinderen voor wie jeugdhulpverlening aangewezen is.

Artikel 3

In verontrustende situaties met ongeboren kinderen waarvoor gedwongen jeugdhulpverlening noodzakelijk is, kan de jeugdrechter een van de volgende drie maatregelen opleggen:

- 1° het verstrekken van een pedagogische richtlijn die de aanstaande ouders op hun pedagogische verantwoordelijkheid wijst;
- 2° het onder toezicht van de sociale dienst stellen;
- 3° het opleggen van de functie begeleiding, waarbij er op maat van het ongeboren kind, de aanstaande ouders en de specifiek voorliggende verontrustende situatie een aanklappende begeleiding kan worden opgelegd.

Artikel 4

Ook in geval van een vordering bij hoogdringendheid van het parket bij de jeugdrechter kan ten aanzien van de aanstaande ouders van het ongeboren kind een pedagogische richtlijn verstrekt worden, kan een ondertoezichtstelling worden opgelegd, of kan een maatregel die bestaat uit de functie begeleiding worden opgelegd, of een combinatie van verschillende van deze drie maatregelen.

Katrien SCHRYVERS
Toon VANDEURZEN

VOORSTEL VAN DECREET

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschapsaangelegenheid.

Art. 2. In artikel 2, §1, van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° aan punt 36° wordt de zinsnede „, alsook het ongeboren kind” toegevoegd;

2° er wordt een punt 41°/1 ingevoegd, dat luidt als volgt:

“41°/1 ongeboren kind: het kind waarvan een persoon zwanger is onder voorbehoud van de toepassing van de wet van 15 oktober 2018 betreffende de vrijwillige zwangerschapsafbreking, tot opheffing van de artikelen 350 en 351 van het Strafwetboek, tot wijziging van de artikelen 352 en 383 van hetzelfde Wetboek en tot wijziging van diverse wetsbepalingen;”;

3° aan punt 43° wordt de zinsnede „, alsook de aanstaande ouders van een ongeboren kind” toegevoegd.

Art. 3. In artikel 48, §1, van hetzelfde decreet wordt tussen het eerste en het tweede lid een lid ingevoegd, dat luidt als volgt:

“In afwijking van het eerste lid kunnen de jeugdrechtbank en de jeugdrechter aan een ongeboren kind en zijn aanstaande ouders enkel een van de maatregelen, vermeld in het eerste lid, 1°, 2° en 4°, opleggen, of een combinatie van de maatregelen, vermeld in het eerste lid, 1°, 2° en 4°, opleggen.”.

Art. 4. In artikel 53, tweede lid, van hetzelfde decreet wordt tussen de zinsnede “Artikel 48,” en de zinsnede “§2, tweede lid,” de zinsnede “§1, tweede lid, en” ingevoegd.

Katrien SCHRYVERS
Toon VANDEURZEN